

De verleidingen van Ardi Roelofs

Hoe gevaarlijk is mobiel bellen tijdens het autorijden, even uitgaande van het feit dat u dit keurig handsfree doet? Daarvan is een redelijke inschatting te maken als je weet hoeveel aandacht het kost om te spreken. Met andere woorden hoeveel aandacht heb je nodig om een woord 'op te halen' uit je geheugen. Ardi Roelofs die onderzoek doet naar controleprocessen bij taalproductie ontdekte dat ondanks dat spreken het meest geautomatiseerde hogere mentale proces is wat er is – als je 50 bent, heb je elk woord dat je kent gemiddeld 6.500 keer uitgesproken! – het toch nog enige aandacht vergt. Het lijkt allemaal vanzelf te gaan, maar je kunt niet op hetzelfde moment een woord selecteren en de beslissing maken om te remmen. Zelfs het selecteren van een klank (bijvoorbeeld de beginklank 'p') haalt capaciteit weg van het autorijden. Wat je dus in feite doet, is heel snel switchen, en verschillende pannetjes op het vuur houden. Het is een concreet voorbeeld van het proces van aandacht en controle bij het produceren van taal. Roelofs brengt zijn proefpersonen in situaties waar verleiding een rol speelt om meer te weten te komen over hoe deze controle werkt, en hoe die verstoord wordt. Hij geeft ze afleidingswoorden als

ze plaatjes moeten benoemen, of hij laat ze opeens veranderen van taak. Roelofs ontwikkelde in samenwerking met Levelt een computermodel dat voorspelt hoe je woorden uit je geheugen haalt. Het model kan tot op enkele milliseconden nauwkeurig voorspellen hoeveel vertraging een bepaalde verleiding teweegbrengt. Het idee is dat je spraakgeheugen een netwerk is van associaties. Daarin kun je veel dingen actief maken. Het model werkt met regelsystemen die gerelateerd zijn aan je doelstelling. Doelgerichtheid maakt dat je associatiepatroon gestuurd wordt. Als je een kleur moet noemen, vallen al een hoop opties af. Mensen kunnen zo snel reageren omdat het spraakgeheugen heel systematisch is georganiseerd. Heel anders dan in het autobiografisch geheugen, dat alles geheel proberenderwijs reconstrueert, loop je bij het zoeken naar een woord heel systematisch een rijtje regels af: betekenis, grammaticale eigenschap, klank, enzovoort. Omdat je dat zo vaak doet gaat het bovendien steeds sneller. Roelofs: "Vergelijk het met de supermarkt, waar je wekelijks je boodschappen doet, tegenover eentje waar je nooit komt. Je weet precies op welke schappen je moet zijn." Als je de verleidelijke aanbiedingen kunt weerstaan natuurlijk.